

ТРУДНА, АЛЕ ЧЕСНА ПОРА

У день такого ювілею, звичайно, запитують: мало це чи багато? Та ясно, що немало. Зрозуміло, що дає знати себе тягар років. І не раз приходять до тебе той настрій, про який так проникливо, психологічно точно, з розумінням вікових особливостей сказав Максим Рильський:

*Тепер я ледве можу зрозуміть,
Чом замолоду мріяв я про спокій,
Бо нині кожну обернути мить
Хотів би в бурю, в блискавки високі.
А сніг паде. А голова в снігу.
А груди повиваються морозом...
За безрозумну юності жагу
Жбурнув би геть я свій старечий розум!*

Не можу не сказати, що ми, "шістдесятники", кому щойно минуло сімдесят і хто вступав у літературне життя в часи короткочасної хрущовської "відлиги", сьогодні, в дні розбудови Української держави, відродження національного духу, відчуваємося молодшими, енергійнішими, ще сильнішими, ніж у сімдесяті роки, коли здавалося, що все живе вбите морозом навколишнього застою. За всіх економічних негараздів, ми відчуваємо те, що є найголовніше для творчої людини: внутрішню свободу - свободу почувати, мислити й діяти, як наказує тобі твоя совість, а не партійний чиновник. А ще, коли йдеться про діяча української культури, - як наказує тобі гордий, розкріпачений національний дух.

До честі нашого ювіляра треба сказати, що він і в застійні часи, всупереч вимогам партійних фіурерів, писав про нашу українську історію, про її "білі плями", про маловідомі, а то й замовчувані, обстріхані сторінки української літератури - про те, що фактично було під забороною. Він, долаючи перепони на шляху книги до читача, виховував у народі почуття історичної пам'яті. 1968 року виходить його книга "Нетлінне", яку високо оцінив Олесь Гончар, побачивши в молодому тоді дослідникові невтомного шукача й відкривача тих духовних скарбів, які приховували від нас партійні керманічі. 1971 року Г. Зленко видає "Книгу пам'яті" - оповіді та розвідки літературного слідопита, книгу, сповнену наукових знахідок, відкриттів, а головне - книгу, що саме й учить пам'яті чесно, совісно.

Письменник (і в цьому особливість нашого українського дослідника, що відрізняє його від російського шовініста, який знає тільки своє, російське, і вважає його найвищим досягненням світової культури) знає не тільки свою, українську культуру. Він - глибокий знавець і літератури російської, зокрема творчості І. Буніна, теж обстріханій комуністично заангажованим радянським літературознавством. Г. Зленко показує, як І. Бунін і життям своїм, і письменницькою працею тісно пов'язаний з Україною. А ще Г. Зленко - пушкінознавець, що засвідчила його книга 1987 року "Берег Пушкіна". Він знає буквально кожен день життя і творчості Пушкіна в Одесі, постійно шукає і знаходить нові документи, які говорять про перебування поета в нашому краї, про його знайомства з передовими людьми епохи, про публікації його творів, - документи, які розкривають секрети творчої лабораторії художника.

Григорій Зленко - не одесит. Він народився в селі Потік Миронівського району Київської області, закінчив Корсунь-Шевченківське педагогічне училище та факультет журналістики Київського університету. Але, потрапивши до Одеси, перейнявся до неї такою любов'ю, яка зробила б честь кожному корінному одеситові. Його "Одесские тетради" (1980), численні статті в газетах і журналах відтворюють неповторне обличчя

Одеси: розкривають сторінки (і найчастіше забуті, невідомі) її історії, культури, науки. Причому письменник постійно акцентує на українському характері Одеси, де жила і творила унікальна сім'я українських інтелігентів - сім'я Комарових, де бували Леся Українка й Михайло Коцюбинський.

Саме в Одесі так комфортно почував себе, розповідає про це Г. Зленко, театр корифеїв. А водночас наш ювіляр не належить ні до українських хуторян, ні до тих псевдопатріотів Одеси, що, крім неї, не бачать нічого на світі, що протиставляють її Україні й істерично вигукують: "По национальности я - одессит". Він бачить зв'язки Одеси з великим культурним світом. Він шукає невідомі факти в історії світової культури й робить їх нашим духовним надбанням. Перечитаємо хоча б його статті "З книги життя Т.Г. Шевченка" ("Київська старовина". - 1999. - № 2), "Кто же он, Леонид Наумович Рабинович?" ("Лехайм", - 1999. - № 4), "Степан Руданський - шлях до Ялти" ("Слово і час". - 1999. - № 1), "Единственный приезд Ивана Франко: к 90-летию пребывания писателя в нашем городе" ("Вечерняя Одесса». - 1999. - 18 октября), "Є крила в нас для повороту! (Про перебування А. Міцкевича в Одесі)" ("Кримська світлиця". - 1999. - 6 січня), "Коли розлучаються двоє (З історії пісня на слова Г. Гейне в українському перекладі М. Славинського)" ("Кримська світлиця". - 1999. - 14 травня), "Томик Эдгара По с мусорной свалки" ("Вчерняя Одесса". - 1999. - 5 августа), "Урок на свою жизнь: к 140-летию со дня рождения Шолом-Алейхема" ("Вечерняя Одесса" . - 1999. - 27 февраля). Перед нами - дослідник широкого профілю, що водночас має своє індивідуальне обличчя. Перш за все, він - пошуковець.

Дивує виняткова працездатність Г. Зленка, яка, будучи його постійною рисою, здається мені, особливо виявилась саме в останні роки, такі, повторюю, сприятливі для висловлення своєї думки, не скутої кайданами партійно-цензурних вимог, заборонні обмеження. Тільки в 1999 році я нарахував 54 публікації письменника у збірниках, журналах, газетах. І кожна з них - то відкриття.

А ще останнім часом він усе частіше заявляє про себе і як тонкий, проникливий лірик. 2003 року вийшла збірка його віршів "Пізня лірика".

Перший розділ збірки - "Читаймо знову й знову книгу з книг" - позначений суворою, лаконічною, дисциплінуючою сонетною формою, яка служить для виразу гарячого почуття й глибокої думки. Григорій Зленко від вірша до вірша розвиває думку про прагнення в тяжкі часи жити за найгуманістичнішими, наймудрішими заповідями книги з книг, Біблії, і в її мудрості знайти порятунок, віднайти шлях у житті, "в житейським морі до мети дійти".

Центральним мотивом нинішнього життя, а отож, і мистецтва сучасного, є мотив каяття, спокути за численні гріхи, сподіяні в тяжкі часи панування тоталітарної системи, за постійні моральні компроміси. Як настійно, трикратно повторюючись, звучить цей клич-наказ, адресований сучасникові: "Покаймося!" Як це актуально, бо скільки серед нас людей, що нам чинили зло, але вважають, що в усьому праві, й каятися їм ні в чому. У вірші звучить заклик до самоосуду, що "Очистить нас від скверни та облуд й поверне серце осяйне Людині!"

Цілком закономірно, що в книзі, котра вийшла в Одесі, є цикл "На тлі Одеси", в який увійшли вірші про Шевченка, Франка, Нечуя-Левицького, Коцюбинського, Заньковецьку, Яновського, чия творча і життєва доля в більшій чи меншій мірі зв'язана з нашим містом. Автор цим самим іще раз спростовує міф про неукраїнський характер Одеси, стверджує її українськість.

Чи не найбільш щирим (а щирість - то найвище достоїнство лірики) поет у розділі "Я напишу вам вірша про кохання". Найкращі вірші про кохання, як правило, сумовиті й навіть трагічні, вони містять у собі конфлікт між мрією, ідеалом і дійсністю. Чисте, безхмарне, благополучне щастя рідко дає матеріал для щирої лірики. Воно прісне й нудне, а трагедія нездійсненої мрії народжує найглибші, найщасливіші слова любові:

*Щасливі будьте, казко моя любя,
На всіх земних перетинах судьби!
Я поцілую ваші губи-згуби
Й навік розтану в присмерках доби.*

Найболючіший і найщиріший мотив лірики - це мотив останнього, а тому найсильнішого, найгострішого й найдорожчого кохання-страждання. Як увиразнюється думка через оце: трикратне повторення слова-болю, слова-клятви, слова-страждання: "Ти остання, остання, остання кохана". І як благородно звучить заключний акорд вірша: "Спасибі за муку!" Так, і мука кохання - то висока нагорода, високе щастя, бо вчить тебе любити безкорисно, щиро, до самозабуття, до божевілля, і ще вчить любові до цілого світу.

У вірші "Щавлю високий, поруділий спис..." з'являється прекрасний оксюморонний образ ніжно і безмірно стиснутого серця. Так, у цьому стисканні серця - й біль, але і радість від того, що воно живе, б'ється, палко реагує на всі життєві біди й радощі.

Завершуючи розділ "Щодень" поет цілком закономірно думає про звіт за зроблене в житті упродовж сімдесяти літ:

*Чи маю право увійти до Бога
З усім, чим жив, і з чим з життя пішов...*

"Пізня лірика" Григорія Зленка, як і вся творчість, свідчить про нерозтрачений на тяжких життєвих перетинах запал душевної енергії автора, про те, що серце його, трудне, наболіле, б'ється палко й живе любов'ю до коханої, до людей, до України, до складного і прекрасного світу.

Довгого і плідного життя тобі, друже!

**Євген Прісовський,
професор Одеського національного
університету ім. І. І. Мечникова.**

("Одеські вісті", № 209-210, 6 листопада 2004 року, С. 6.)